

Akten der Reichskanzlei. Weimarer Republik. Herausgegeben für die Historische Kommission bei der Bayrischen Akademie der Wissenschaften von Karl Dietrich Erdmann, für das Bundesarchiv von Wolfgang Mommsen unter Mitwirkung von Walter Vogel.

Das Kabinett Cuno 22. November 1922 bis 12. August 1923, bearbeitet von Karl-Heinrich Horbeck. Boppard am Rhein, Harald Boldt Verlag, 1968, 799 ss.

Das Kabinett Müller II, 28. Juni 1928 bis 27. März 1930. Bd. 1: *Juni 1928 bis Juli 1929, Dokumente Nr. 1 bis 256.* Bd. 2: *August 1929 bis März 1930, Dokumente Nr. 257 bis 489.* Boppard am Rhein, Harald Boldt Verlag, 1970, 1682 ss.

Akta Kancelarii Rzeszy przeszły w czasie ostatniej wojny różne koleje losu. Chronologicznie najstarsze (aż do końca I wojny światowej włącznie) przechowywane były w ostatnich latach II wojny światowej w sztolniach kopalni soli w Stassfurt pod Magdeburgiem, gdzie zostały następnie zasekwestrowane przez Armię Radziecką. W 1956 r. przekazano je władzom archiwalnym NRD; obecnie znajdują się w zbiorach *Deutsches Zentralarchiv* w Poczdamie i zostały udostępnione dla badań naukowych. Dalsze zespoły akt, za okres rad delegatów ludowych, Republiki Weimarskiej i rządów hitlerowskich, wywieziono na południe Niemiec do Berchtesgaden, gdzie zostały zasekwestrowane z kolei przez Armię USA. Podobnie jak akta pochodzące z Archiwum Politycznego (*Auswärtiges Amt*) sfilmowano je, a następnie przekazano zachodnioniemieckim władzom archiwalnym. Zdeponowane ostatecznie w Archiwum Federalnym (*Bundesarchiv*) w Koblencji udostępnione są dla celów naukowo-badawczych. Poza aktami o najwyższej klauzuli tajności (*Geheimakten*), które zostały spalone przez władze hitlerowskie, pozostały zbiór zachował się w komplecie i stanowi cenne źródło do poznania historii Niemiec. Z tego względu powstała myśl wydania skromnego chociażby wyboru dokumentów. Całość zbioru tylko za okres Republiki Weimarskiej obejmuje 2780 fascykułów. Trudu ich opublikowania podjęła się Komisja Historyczna Bawarskiej Akademii Nauk wspólnie z Archiwum Federalnym w Koblencji.

Sprawy chronologiczne edycji uzgodniono w ten sposób, że akta rządu rad delegatów ludowych zobowiązała się wydać Komisja Historyczna Parlamentaryzmu i Partii Politycznych (*Kommission für Geschichte des Parlamentarismus und der politischen Parteien*), a serię *Akten der Reichskanzlei Weimarer Republik* zainaugurują dokumenty rządu kanclerza Scheidemanna (1919). Faktycznie jednak edycja zapoczątkowana została nie w kolejności chronologicznej, w jakiej formowały się poszczególne rządy, lecz tomem obejmującym dokumenty rządu kanclerza Wilhelma Cuno.

Jeżeli chodzi o dalsze zamierzenia wydawnicze, to najpierw przewiduje się ogłoszenie dokumentów z czasów Republiki Weimarskiej, a następnie za okres hitlerowski, mimo iż w latach 1933-1945 Kancelaria Rzeszy straciła swoje znaczenie centralnej placówki, skupiającej wszystkie nici władzy, jak to było w okresie Republiki Weimarskiej.

Wartość omawianych dokumentów wynika ze znaczenia i roli Kancelarii Rzeszy w systemie władzy Republiki Weimarskiej. Od chwili bowiem wprowadzenia w życie konstytucji 1919 r. Kancelaria Rzeszy zaczęła pełnić właściwie funkcję podwójną: 1) jako kancelaria szefa rządu (kanclerza), jak to miało miejsce w okresie cesarstwa, 2) była też kancelarią całego rządu. Stąd w aktach Kancelarii Rzeszy znajdujemy protokoły z posiedzeń gabinetu, protokoły z zebrań przedstawicieli krajów wchodzących w skład Rzeszy Niemieckiej, z innych konferencji, w których

uczestniczył rząd Rzeszy, a także sprawozdania, zapiski, konspekty czy projekty sporządzone dla samego kanclerza. Obok tego znajdujemy w aktach Kancelarii Rzeszy obfitą korespondencję z ministerstwami Rzeszy, z krajami wchodzącymi w skład Rzeszy i ich rządami, różnymi organizacjami, jak również osobowościami życia politycznego czy gospodarczego. Z tego powodu dokumenty Kancelarii Rzeszy dotyczą właściwie wszystkich dziedzin życia polityczno-gospodarczego lub też społecznego i stanowią niewyczerpane i bardzo wszechstronne źródło do poznania historii Niemiec tego okresu. Dokumenty te obrazują nie tylko główne tendencje polityczne, lecz ujawniają także ich inspirację pochodzącą bądź to od samego kanclerza, bądź to od całego rządu czy też od poszczególnych ministerstw. Najcenniejszym zespołem tego zbioru są protokoły z posiedzeń rządu Rzeszy w łącznej ilości 129 fascykułów. Zostały one najczęściej w całości opublikowane, jakkolwiek wartość poznawcza poszczególnych protokołów jest bardzo różna. Wyraźnie uwidacznia się tendencja protokolanta do niwelowania różnicy stanowisk poszczególnych członków rządu. Tak więc dopiero zestawienie protokołu z posiedzenia rządu Rzeszy z innymi dokumentami, dotyczącymi problemów dyskutowanych, daje dopiero obraz zbliżony do rzeczywistości. Zdecydowana większość opublikowanych akt dotyczy problematyki wewnątrzpolitycznej. Stało się to m. in. dlatego, że z uwagi na publikację *Akten zur deutschen auswärtigen Politik*, których seria A i B obejmuje względnie obejmie również okres Republiki Weimarskiej, w omawianym wydawnictwie zrezygnowano ze wszystkich dokumentów pochodzących z *Auswärtiges Amt*, których odpisy znajdują się również w aktach Kancelarii Rzeszy.

Dokumenty opublikowano w kolejności chronologicznej. Merytoryczną orientację ułatwia szczegółowy indeks rzeczowy i osobowy, jak również spis dokumentów. Każdą publikację tej serii opatrzone obszernym, kilkudziesięciostronicowym wprowadzeniem, w którym przedstawiono główne problemy polityczne, z jakimi borykały się poszczególne rządy. Nakreślona została również charakterystyka członków rządu, a przede wszystkim kanclerza. Pokazane zostały także główne tendencje polityczne w kadencjach poszczególnych rządów, a także stosunek szefa rządu do partii i ugrupowań politycznych (dokumenty Kancelarii Rzeszy nie dają pełnego obrazu tych elementów). W sumie każdy wstęp stanowi cenną pomoc dla czytelnika, ponieważ ułatwia interpretację poszczególnych dokumentów.

Wydawnictwo odznacza się bardzo wysokim poziomem edytorskim. Będzie więc cennym uzupełnieniem warsztatu naukowego każdego badacza zajmującego się historią Republiki Weimarskiej.

Zbigniew Kulak

Biographisches Lexikon zur deutschen Geschichte. Von den Anfängen bis 1945. Berlin 1970, VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, II wydanie, 770 ss.

W 1967 r. ukazało się pierwsze wydanie niemieckiego słownika biograficznego¹, którego druga edycja wyszła niedawno. Drugie wydanie różni się w znacznym stopniu od pierwszego: przedłużony został zasięg chronologiczny wydawnictwa z 1917 do 1945 r., wzbogacono ilość biogramów z 580 do 850, zmieniono format książki z A5 na C5.

¹ *Biographisches Lexikon zur deutschen Geschichte. Von den Anfängen bis 1917.* Berlin 1967, 520 ss.